

POLITIKA AUTONOMIJE BIH IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA¹

THE B&H'S POLITICS OF AUTONOMY BETWEEN TWO
WORLD WARS

Sažetak

Tekst je prikaz knjige Mehmed Spaho (1883–1939). Politička biografija Husnije Kamberovića, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo 2009, str. 280.

Summary

The following text is a review of the book Mehmed Spaho (1883-1939). A Political Biography, by Husnija Kamberović, the Council of Bosniak Intellectuals' Congress, Sarajevo 2009, pg 280.

Za svakog ozbiljnog znanstvenika pisanje o poznatim ličnostima, bilo da se radi o naučnicima, književnicima, umjetničkim stvaraocima, sportistima i slično, veliki je izazov. Posebno se to odnosi na političke ličnosti koje se tokom života nekritički hvale do zvjezdanih visina ili se osporavaju do vulgarnosti. To se naročito odnosi na ličnosti sa prostora zemalja cijele Jugoistočne Evrope, pa time i Bosne i Hercegovine. Ma kako se neko trudio da bude objektivan, uvijek mu se pripisuje određena doza subjektivnosti, te još više ideološke orijentiranosti. To se podjednako može kazati kako za one o kojima pišu saradnici i savremenici, tako i historičari sa određene vremenske distance. Zato su ovakve studije za njihove autore „mač sa dvije oštrice“. To je ujedno veliki izazov, ali i odgovornost. Naročito se to odnosi na velike državnike koji svojim radom i djelima ostavljaju tragove u više generacija. Vjerovatno je svega toga bio svjestan i dr. Kamberović, kao autor ranije napisane studije o Husein-kapetanu Gradašćeviću, ovoga puta

¹ Prikaz knjige Mehmed Spaho (1883-1939). Politička biografija Husnije Kamberovića, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, str. 280.

pišući o dr. Mehmedu Spahi, vođi bošnjačkog naroda između dva svjetska rata. Ta odgovornost i izazov su ovoga puta vjerovatno bili i veći. Kao i do sada, autor je prije pisanja imao uvid u brojne izvore i stručnu literaturu koja se odnosi ne samo na dr. Spahu, nego i vrijeme u kome je živio i djelovao.

Već u *Predgovoru* autor upoznaje čitaoca ko je pisao o dr. Mehmedu Spahi, te kakav su stav pojedini autori imali o ovoj ličnosti. U *Metodološkom pristupu – stradalništvo političkih lidera* profesor Kamberović ukazuje na jednu pojavu koja se odnosi na smrt istaknutijih bošnjačkih političara 20. stoljeća; Onako kako je navodno od srčanog udara u hotelu „Srpski kralj“ u Beogradu iznenada umro dr. Mehmed Spaho 29. juna 1939. godine, tako su svoj tragičan kraj imali i Džemal Bijedić u avionskoj nesreći januara 1977. godine, kao i Hamdija Pozderac početkom aprila 1988. godine. Razlog da spominje navedene ličnosti i njihove tragedije motivirali su autora ove knjige zbog činjenice, kako ističe: „Ovaj uvod se činio potrebnim kako bismo progovorili o problemu liderskog stradalništva, o čemu se među Bošnjacima 20. stoljeća prilično puno debatiralo. U ovoj knjizi ću se odvojiti od toga; neću pisati priču o Spahi na temelju pretpostavki, nego isključivo na temelju provjerljivih pisanih izvora, makar takav pristup i ne omogućava da se uvijek i u cjelosti sagleda jedna ličnost“.(str.12). Već na prvim stranicama Husnija Kamberović s pravom ističe „da u općoj političkoj historiji smrt ne znači kraj, nego vrlo često početak“.

Pisanje o političkoj biografiji dr. Mehmeda Spahe u cijeloj knjizi zasnovano je na tematskom i hronološkom izlaganju. Ova studija je strukturirana iz tri dijela: a) *Djelatnost Mehmeda Spahe do Prvog svjetskog rata*; b) *Politička djelatnost Mehmeda Spahe 1918-1929. godine* i c) *Djelatnost Mehmeda Spahe od 1929. do smrti 1939.godine*.

Već na prvim stranicama autor konstatira da je dr. Mehmed Spaho bio jedan od malobrojnijih bošnjačkih intelektualaca sa diplomom Pravnog fakulteta Univerziteta u Beču iz 1906. godine. Godinu dana kasnije (1907) položio je doktorski ispit i vraća se u rodno Sarajevo. Tu je započeo skromnu karijeru. Prvo je obavljao posao sudskog prislušnika (1906–1908), a onda se zapošljava kao pripravnik kod advokata dr. Jozefa Fischera. Od osnivanja Trgovačko-obrtničke komore 11. novembra 1910. godine biran je za njenog sekretara.

Već u to vrijeme pokazuje interes za politiku. U aktivni politički život ulazi 1914. godine. Tada je biran za člana Gradskog vijeća Sarajeva. Do toga dolazi poslije povlačenja Esada ef. Kulovića sa tog mjesta. U naredne

četiri godine uzimao je aktivno učešća u radu Gradskog vijeća. O svemu tome nas detaljnije upoznaje dr. Husnija Kamberović u prvom dijelu ove studije. U tom dijelu autor donosi više Spahinih diskusija. Veoma interesantna je jedna izjava dr. Spahe kada se govorilo o popločavanju pojedinih sarajevskih ulica pred dolazak prestolonasljednika Austro-Ugarske Franca Ferdinanda. Tada je u vezi sa ovim pitanjem imao polemiku sa tadašnjim dogradonačelnikom – poznatim arhitektom Josipom Vancašem. Tom prilikom mu je Spaho kao vijećnik kazao: „Ne treba stvarati Potemkinova sela kojima će visoki gost proći, i time pokazivati visokom gostu, kako su u nas ulice uređene, dok u gornjim ulicama, kuda po svojoj prilici neće prolaziti vlada upravo mizerno stanje“. Ova izjava dr. Spahe, koju u knjizi citira autor, u narednim decenijama do smrti bila je kredo Spahine politike.

Kada neposredno iza završetka Prvog svjetskog rata u novoj državi Kraljevini SHS, od 1929. godine u Kraljevini Jugoslaviji započinje i traje njegova politička aktivnost i vođstvo u JMO, upravo dr. Mehmed Spaho ne dozvoljava zarad trenutnog interesa zanemarivanje suštine, bilo da to radi kao ministar ili u opoziciji. Dr. Spaho uvijek se držao osnovnog cilja, a to je poboljšanje položaja stanovništva i borba za bolju poziciju Bosne i Hercegovine u jugoslavenskoj državi između dva svjetska rata. U toku svoje bogate i relativno duge političke aktivnosti nastojao je da se previše ne približi ni političkom Beogradu, ali ni Zagrebu. Uostalom, kako je navedeno u ovoj knjizi, to je diplomatski kazao dopisniku zagrebačkog „Jutarnjeg lista“ 05. decembra 1920. godine: „Mi hoćemo da budemo jednako bliski Zagrebu i Beogradu“.

O svemu tome uz arhivsku građu i stručnu literaturu veoma pregledno i sa brojnim podacima upoznajemo se čitajući stranice ove knjige. Onako kako je i u metodološkom pristupu naglasio, dr. Kamberović prati sva politička dešavanja na prostorima tadašnje jugoslavenske države sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu. Autor na prvo mjesto stavlja historijska dešavanja u političkom životu brojnih aktera, gdje dr. Spaho ima vrlo zapaženo mjesto i ulogu. Ne propuštajući ni jedan važan detalj iz burne i bogate političke Spahine biografije, profesor Kamberović mu daje ono mjesto i ulogu ni više ni manje nego koliko je bilo potrebno. Zato nerijetko vidimo brojna dešavanja i pojedine druge aktere određenih političkih zbivanja da bismo tek u narednim stranicama shvatili da je kroz cio tekst Spaho direktno ili indirektno prisutan na onim mjestima gdje se manje spominje. To se vidi još na početku njegove liderske uloge u JMO i posebno u vrijeme pred donošenje Vidovdanskog ustava. Tada na jednoj skupštinskoj sjednici u Beogradu kaže „Protivni smo plemenskim autonomijama, a za autonomiju

smo pokrajina, po dosadašnjim geografskim granicama“. Tom izjavom je aludirao na opstanak cjelovitosti Bosne i Hercegovine u njenim historijskim i međunarodno priznatim granicama koje su potvrđene od Karlovačkog mirovnog ugovora iz 1699. do Berlinskog kongresa 1878. godine.

Podjednako je pokazivao političku mudrost kako u rukovodstvu JMO, tako i u skupštinskim klupama u opoziciji ili kao član vlade. To se vidjelo i prilikom sukoba u JMO oko vođstva 1922. godine. Tada je učvrstio svoje mjesto u vođenju ove najznačajnije bošnjačke stranke između dva svjetska rata, ali i u brojnim opozicionim ili vladajućim savezima sa drugim političkim strankama. Da je ta politika odgovarala biračima, govori i podatak da je u odnosu na 1925. u 1927. godina JMO povećanje glasača, a time i broj poslaničkih mjesta. O svemu tome nas prof. dr. Husnija Kamberović vrlo detaljno, ali i pregledno upoznaje, dajući onoliko mjesta i prostora koliko je u datom kontekstu potrebno i za ličnost o kojoj piše.

Također, piše i o tri atentata na dr. Spahu, prije nego će 29. juna 1939. godine iznenada napustiti ovaj svijet u vrlo zagonetnim okolnostima. Ne podliježući dnevno-političkim pričama ili neutemeljenim kazivanjima, autor o tome faktografski donosi podatke do kojih je došao ne upuštajući se ni u kakvu vrstu špekulacija i ostavljajući čitaocu da sam o tome donese sud.

U knjizi se upoznajemo i sa vanjskopolitičkom aktivnosti dr. Mehmeda Spahe, te njegovim odlaskom u više država kao ministra saobraćaja, privrede ili šumarstva. Posebno je interesantan Spahin odlazak na poziv jerusalemskog velikog muftije Emina el-Huseinija na Sveislamski kongres u Jerusalem 07. 12. 1931. godine. Sa njim su na ovom kongresu bili i njegovi bliži politički saradnici i prijatelji Uzeir-aga Hadžihasanović i hadži Hasanaga Nezirhodžić. U to vrijeme u Kraljevini Jugoslaviji bila je lična diktatura kralja Aleksandra Karađorđevića koju je zaveo 06. januara 1929. godine. Tada je ukinut i parlamentarni život. Na ovo su reagirali lideri ranijih političkih stranaka u poznatim „Zagrebačkim punktacijama“. Među njima je bio i dr. Mehmed Spaho. Zbog toga je 31. januara 1933. godine osuđen na 20 dana zatvora i 5000 novčane kazne. Tako je svoj 50. rođendan 18. marta 1933. godine dočekao u zatvoru. Time se pridružio najvećem broju tadašnjih i kasnijih političara koji su manje ili više osjetili zatvorske zidine. I ovaj kratkotrajni zatvorski boravak kao iskusen političar iskoristio je za ličnu i popularnost stranke koju je vodio.

U brojnim političkim kombinacijama često je bio korak unazad u pregovorima. Da se ne bi puno eksponirao, u takvim situacijama bi isturao nekog od svojih saradnika. Time je pravio prostor, da ako nešto ne bude u

redu, da na vrijeme interveniše. Tako je bilo i u vrijeme stvaranja JRZ-a sa dr. Milanom Stojadinovićem i dr. Antonom Korošecem. Bilo je i veselih dogodovština. Kada mu je predsjednik Vlade dr. Milan Stojadinović ponudio 1935. godine da kao ministar saobraćaja ide u Vatikan i potpiše konkordat kojim se regulisao položaj katoličke crkve u Kraljevini Jugoslaviji, dr. Spaho mu je pola u šali, a pola ozbiljno odgovorio: „Gdje ću ja u Rim kod pape! Pa još da ga poljubim u papuču.“

U knjizi na više mjesta autor piše i o optužbama brojnih Spahinih političkih protivnika, kao što je bilo sa muftijom Maglajlićem 1922. ili sa ministrom Šefkijom Behmenom 1938. godine. Međutim, dr. Kamberović ističe da je dr. Mehmed Spaho kao ministar saobraćaja u više jugoslavenskih vlada pomagao da se otvore radna mjesta i ljudi zaposle. Posebno je vodio računa o zaposlenju velikog broja siromašnih ljudi iz Bosne i Hercegovine. Naročito se ta njegova politika osjetila u gradnji tri željezničke pruge: Bihać – Knin, Bileća – Nikšić i Foča – Ustiprača. Također, pomagao je izgradnji luke Ploče. Na ovom mjestu dr. Kamberović donosi vrlo interesantna razmišljanja vodećih ličnosti o izgradnji luke Neum, iznoseći brojne i za danas vrlo interesantne podatke, kada je riječ o Spahinom stavu o tome. Husnija Kamberović nas upoznaje da je upravo u vrijeme dok je bio ministar, dr. Spaho snažno se zalagao za luku Ploče, te da je u to vrijeme izrađena studija, a da su se ti planovi u vezi sa ovom lukom realizirali tek iza Drugog svjetskog rata.

Posebno su interesantne stranice knjige u kojima se govori o velikom uticaju Mehmeda Spahe od 1936. do 1939. godine na Islamsku zajednicu, te na izbor njegovog brata Fehima ef. za reisul-ulemu. Na kraju donosi sve zvanične informacije o smrti dr. Mehmeda Spahe i šta su o tome drugi kazali. Posljednje stranice knjige upoznaju nas o Spahinim političkim nasljednicima i njegovom političkom naslijeđu. Na kraju, dr. Husnija Kamberović svoje viđenje o dr. Mehmedu Spahi završava sa sljedećom konstatacijom: „Za njega se takođe može konstatovati kako je pravio političke kompromise, mnogo taktizirao, ali se držao svoje glavne političke linije, muslimanstva i jugoslovenstva“, te dodaje: „Njemu je bilo sve dopušteno, kao čovjeku bez koga se ne može“. Kao zaslužna ličnost koja je ostavljala vidan trag, ukopan je u haremu Begove džamije u Sarajevu, a tarih na njegovom nišanu napisao Mehmed ef. Handžić.

U drugom dijelu knjige su prilozi. Autor se potrudio da donese više slika i više članaka Mehmeda Spahe.

Gledajući u cjelini, cijela studija *Mehmed Spaho (1883–1939). Politička biografija* dr. Husnije Kamberovića pisana je stručno i pregledno. Njome se popunjava jedan značajan dio historije Bosne i Hercegovine 20. stoljeća. Ona je utoliko korisna što kroz pisanje političke biografije dr. Mehmeda Spahe popunjavaju se i do sada nenapisane mnoge stranice prošlosti prve polovine 20. stoljeća ove zemlje i njene, kako su i do sada mnogi konstatirali, i najznačajnije ličnosti ovih prostora iz toga vremena. Knjiga je podjednako interesantna kako za historičara, tako i za svakog čitaoca zbog stručnosti i stila pisanja.